

Wege der Deutungen, Vorträge des Fichte-Forums in Káposvár (Cesty výkladov, Prednášky z Fichteho fóra v Káposvári). Hrsg. József Czirják und Karl Hahn, Münster-Káposvár 1992, 216 s.

Zborník *Cesty výkladov* obsahuje príspevky internacionálneho Fichteho fóra, ktoré boli prednesené v Káposvári 21. – 25. apríla 1992. Usporiadateľmi podujatia boli AIDE Münster (bližšie píšeme o tejto vedeckej inštitúcii vo Filozofii 1992/12), Katedra spoločenských vied Vysoké školy pedagogickej v Káposvári a Filozofické pracovné združenie regionálneho oddelenia MAV v Pécsi.

Ako zdôrazňujú zostavovatelia zborníka (ktorý má síce vročenie 1992, ale vyšiel na jeseň roku 1993), v Káposvári sa zišli teoretici z rôznych európskych krajín, aby diskutovali o aktuálnom význame Fichteho filozofie dejín a politickej teórie v perspektíve formujúcej sa novej podoby Európy.

Súdobá prelomová situácia po rozpade petrifikovaného politického a spoločenského systému predstavuje nepochybne výzvu kreatívnemu filozofickému a politologickému mysleniu; niektorí filozofi a teoretici Európy sa pokúsili na ňu reagovať pri svojom stretnutí, rezultátom ktorého je uvedený zborník.

Koniec jaltského rozdelenia Európy stavia európske národy pred úlohu novým spôsobom určiť vzťahy (chápania) ako vo svojom vnútri, tak i navzájom voči sebe i voči Európe ako celku. Bez vzájomného porozumenia, sebaepochopenia a tolerancie nemôže sa podariť vytvorenie novej európskej identity. Sloboda a sebaurčenie národov, mnohorakosť a rozmanitosť ich vzniku, ich svojráznosť, osobitosť, svojbytnosť a ich existencia môžu byť podľa autorov zborníka zachované len vo federálne usporiadanej Európe. Problémy, ktoré pred súčasnou Európou stoja, sa však nedajú prekonať len organizačným a formálnym zjednotením, ale prostredníctvom novoutvorenej kvality a mnohorakosti vzťahov. Pre tento cieľ je v každom prípade nevyhnutné vymaniť sa z doterajších spôsobov komunikácie a vyvinúť nové spôsoby chápania a vzájomného nazerania. „Sprítomnenosť Fichteho idey národa v spojení s Proud-honovou ideou federácie získava v tejto perspektíve znovu veľkú aktuálnosť“ (s. 5).

Samotný zborník pozostáva zo sedemnástich príspevkov, referátov prednesených na uvedenom vedeckom podujatí. Úvodný a podľa nášho názoru i hlavný referát čo do rozsahu i záberu (hoci sa takto nedeclaruje) predstavuje príspevok K. Hahna pod názvom *Aktuálnosť Fichteho „Reči k nemeckému národu“ alebo: čoho sa musíme obávať? – v čo smieme dúfať?*

V rozsiahlom príspevku, situovanom na rozhraní sociálnej filozofie a politológie, začiera-júcom i do oblasti prognostiky, sa jeho autor zamýšľa nad minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou Európy a jej štátov a národov, pričom sa opiera o optiku Proud-hona a Fichteho. V centre autorovej pozornosti stojí idea federalizovanej Európy a jej možné nové dimenzie vytvorené demokratickými revolúciami v strednej a východnej Európe. Zvláštnu pozornosť venuje tiež problematike Nemecka po jeho zjednotení. Zamýšľa sa nad jeho pozíciou, funkciou v novoutvárajúcej sa Európe.

Medzi podnetné, interesantné myšlienky K. Hahna patrí jeho interpretácia významu a špecifik demokratických revolúcií v Európe koncom osemdesiatych rokov. Revolučný proces v bývalej NDR nechápe K. Hahn len ako impulz pre obrodzenie nemeckého národa a začiatok opätovného znovuzjednotenia, ale ako určitý „exodus z moderny, z politických myšlienkových schém a modelov Moderny, ako exodus z modelu suverénnych národných štátov... ako otvorenie éry federácií, éry, v ktorej sa nové národné dorozumenie spája s ideou federácie“ (s. 13).

V súlade s týmto novým národným dorozumením, ktoré autor vidí predznačené už v ideách Herdera, Humboldta a Fichteho, potom sebaurčenie národa, jeho samostatnosť,

jeho sebaudržanie, potvrdenie či národná existencia sa nebudú realizovať prostredníctvom formy národného štátu, ale prostredníctvom internacionálnej federality.

Pokiaľ ide o rozpad diktatúr v strednej a východnej Európe, kladie si K. Hahn otázku, či raz frekventovanejšiu v odborných diskusiách, či tu vôbec išlo o revolúciu v pravom zmysle slova. Podľa mienky K. Hahna celkom nepochybne išlo o revolúciu, a to dokonca o dvojitú revolúciu. O duplicitnej revolúcii je možné hovoriť do tej miery, pokiaľ táto revolúcia revolucionizovala i samotný pojem revolúcie – v zmysle zmeny jej pôvodného obsahu. Jej špecifiká, jej novosť a výnimočnosť vidí autor v tom, že a) bola nenásilná, a tým revolucionizovala a novo naplnila samotný pojem revolúcie, pretože použitie násilia vždy patrilo k významným znakom doterajších revolúcií. „Revolúcie východnej a strednej Európy potiaľ znamenajú politický koniec novoveku – sú exodom z Moderny“ (s. 11).

Druhým diferencným znakom či špecifikom týchto revolúcií je skutočnosť, že ich nereali- zovali revolucionári z povolania, neboli podľa K. Hahna ani strategicky plánované (o čom síce možno diskutovať, pozn. K. K.), neboli predpovedané ani predvídané. Exkluzívnym znakom týchto revolúcií je i to, že neboli triedne špecifikované. To síce neznamená, že by „triedne“ konflikty a problémy nehrali v nich nijakú rolu, autor chcel len zdôrazniť myšlienku, že tieto revolúcie neuskutočňovala iba určitá „trieda“ a nie iba v záujme určitej triedy (s. 12). Zvláštnosťou týchto revolúcií bolo tiež to, že sa v nich akcent kládol na duchovné hodnoty a princípy, prostredníctvom ktorých sa malo realizovať riešenie ekonomických, sociálnych či národnostných problémov. Ich leitmotívom boli „Sloboda a predovšetkým Pravda, ako aj univerzálna solidarita miesto špecificky triednej solidarity“ (s. 12).

V ďalších úvahách sa autor príspevku zaoberá problematikou miesta postsocialistických štátov a ich národov v novo sa formujúcej Európe – podľa jeho predstáv už na federatívnej platforme. Táto jeho vízia je podľa nášho názoru akceptovateľná skôr v perspektíve ako v dramatickej prítomnosti. V takejto tematizácii novej pozície národov v štruktúre federalizujúcej sa Európy prikladá autor Fichteho ideí národa dôležitý základný význam pre jeho neetický prístup. „Tak prekonáva Fichte projekt alebo program Novoveku a Moderny“, súdi K. Hahn. Tie boli podľa neho „boli závislé na suverénnom štáte ako na záchrancovi, ktorý je však vo svojej podstate, vo svojom substancionálnom jadre vojenskou mocenskou organizáciou (s. 15).

Zborník príspevkov *Cesty výkladov* je venovaný aktuálnym aspektom Fichteho filozofických názorov. Potvrďuje, že diskusia, ktorú Fichte otvoril najmä v r. 1807 vo svojich *Šťmátskych rečiach k nemeckému národu*, je skutočne stále živá. Aktuálnosť myšlienok tohto vplyvného filozofa 19. storočia sa znova prehĺbila najmä v revolučnom procese v Európe, keď pojmy štát, národ, politika, morálka, právo, sloboda a mier získavajú novú dimenziu v čase, keď zovšeobecnené schémy myslenia prechádzajú svojou metamorfózou a reinkarnáciou.

Publikácia predstavuje svojou vnútornou štruktúrou pomerne heterogénny materiál, ktorý nie je nijako zvlášť zjednotený, pravda, až na centrálnu postavu J. G. Fichteho a jeho idey. Texty sú pomerne rôznorodé, niektoré predstavujú len časť rozsiahlejšej práce (E. Kiss), niektoré analyzujú len určitý Fichteho pojem (A. Schurr), ďalšie majú charakter skôr informačno-bádateľský (Cs. Szaboó) či politicko-polemický (A. K. Soller), iné inklinujú zasa k metodologickej problematike Fichteho filozofie (A. Mues, N. Gromyko a C. Senigaglia) a pod. Prístupy autorov ku skúmanej problematike kontaktujú rozsiahle pole vedných odborov od sociálnej filozofie cez sociológiu, politológiu, štátoprávne vedy až po prognostiku. Autori často v svojich úvahách prekračujú rámec jednej vednej disciplíny a vytvárajú mozaikovitý obraz časti myšlienkového odkazu J. G. Fichteho. Zborník je ďalším dôkazom potreby opätovného preskúmania myšlienkových modelov často recipovaných ako klišé, viažúcich sa k revalidovaným a a naliehavým otázkam súčasnosti, a zároveň je nepochybne teoretickým prínosom pre rozvíjajúci sa proces konštituovania novej európskej identity.

Karol Kollár